

İncelediğiniz iki eserde metinlerarasılık hangi yöntemler kullanılarak kurulmuştur?

Edebi eserlerde kullanılan metinlerarasılık, eserlerde farklı edebi ve edebi olmayan metinlere atıfta bulunulmasıdır. Bu, yazarların kitaplarında yarattıkları dünyayı gerçek hayat ile bağdaştırmasına ve bu kurgularında farklı eserlerdeki sunum zenginliğinden yararlanmalarına olanak sağlar. Özellikle toplumsal ve bireysel meseleler hakkında kullanılan metinlerarasılık, yazarın eserinde dünyaya anlatmak istediği olguların toplumdaki yaygınlığını ifade eder. Bu sayede yazar, okuyucuya hem kendi profesyonelliğini gösterir hem de eserin amacının daha kolay anlaşılmasını sağlar. Örneğin, belli bir edebi eserde kullanılan bir olgu, başka bir eserdeki benzerliğe atıfta bulunularak anlatılırsa, okuyucuları daha eseri okumadan anlam arayışına yönlendirir. Nitekim, En Mavi Göz ve Matmazel Julie adlı eserlerde de yazarlar, toplumsal ve bireysel çatışmaların sunumunda metinlerarasılıktan sıkça faydalanmışlardır. 1970 Amerika kültüründe yaşamış olan Toni Morrison tarafından kaleme alınan En Mavi Göz adlı eserde, toplumsal tabakalaşma ve sınıf ayrılıkları, dönemin beyaz üstünlüğünü savunan kitap ve karakterlerden yararlanılarak anlatılmaktadır. Özellikle kitabın da kullanmış olduğu farklı bakış açılarından birinin sahibi olan Pecola'nın, kitap boyunca ve kitabın sonunda toplumsal ayrılıklar dolayısıyla yaşamış olduğu psikolojik ve demografik çatışma, Toni Morrison tarafından gerçek hayatta da beyaz üstünlüğünü Amerika kültürüne empoze etmiş kitap ve reklam yüzlerinden yararlanılarak sunulmuştur. Pecola, sistemin dayatmış olduğu beyaz ırkın üstünlüğü nedeniyle kendisine yabancılaşmış ve kitabın sonunda delirmiştir. Nitekim, bu sayede yazar, söz konusu eserinde yaratmış olduğu kurgunun aslında sadece kurgudan ibaret olmadığını, gerçek hayattaki edebi ve edebi olmayan metinlerarası ilişkiler ile açıkladığını göstermektedir. Benzer şekilde, August Strindberg'in 1800'lerin sonunda kaleme almış olduğu Matmazel Julie adlı tiyatro eserinde de Hristiyan toplumundaki trajik tiyatro metinlerinden ve dini hikayelerden yararlanılmıştır. Yazar, bu şekilde bir metinlerarasılık yaparak Matmazel Julie'de işlenen ana temalardan biri olan toplumsal cinsiyet rollerine ve benlik çatışmasının kişilerin psikolojik yıkımında oynadığı role dikkat çekmektedir. Kitaptaki Julie ve Jean adlı karakterlerin yaşadıkları münasebet sonucu ortaya çıkan trajik ayrılık ve son, August Strindberg tarafından Avrupa edebiyatında da sıkça işlenen "namus" trajedisini gözler önüne serer. Nitekim, kitabın sonunda Julie adlı kadın karakter kategorik ve varoluşsal benliğini kaybederken, Jean'in sonu ise okuyucuya gösterilmemiştir. Cinsiyet farklarının yarattığı bu ayrı sonlar, yazar tarafından sosyal inşacılık ve norm kavramlarının gerçekliğini yansıtarak kullanılan metinlerarasılık ile geçmiş çağlarda da bu konunun gündemde olduğuna ve yaygınlığına dikkat çeker. Bu sayede, her iki eserde de değişen tek

şeyin asırlar, sabit olanın ise toplumun önyargıları olduğu okuyucuya gösterilir. Dolayısıyla, En Mavi Göz eserinde kullanılan “Dick ve Jane” kitaplarına ve 1934-1938 yılları Amerikasında ün salmış “Shirley Temple” imgesine başvurulurken, Matmazel Julie adlı eserde Shakespeare’in Othello adlı trajik eserinin sonuna ve İncil’deki Havva ve Adem’in hikayelerine başvurulur her iki eserde de bir bireyin toplumsal norm ve gerçeklik neticesinde eriştiği trajik sonu ve toplum sisteminin portresi çizilmiştir.

Öncelikle, her iki eserde de kullanılan metinlerarası atıflar, okuyucunun kurgudaki karakterlerin varoluşsal benliklerini sorguladıkları ve yaşadıkları çatışmadan dolayı eriştikleri acı sonlarına şahitlik etmesini sağlamaktadır. Her iki eserde de göz çarpan karakterlerin trajik sonları, yazarların da kullanmış olduğu alıntısallıkların gösterdikleri gerçeklik neticesinde, yani toplumun dayatmaları dolayısıyla gerçekleşmiştir. Yine her iki eserde de bireylerin topluma karşı mücadelelerinin sonuçsuz kaldıkları ve bu çatışmanın yine sadece kendilerine zarar verdikleri görülmektedir. Spesifik olarak En Mavi Göz adlı eserde, Ohio, Lorean’da beyazlar ve siyahiler arasında, fakir bir siyahi olmasından dolayı çirkin olarak nitelendirilen ana karakterlerden Pecola’nın kitap sonunda kendi yansımasıyla konuştuğu okuyucuya aktarılmaktadır. Bu, toplumun dayattıklarının bireylerdeki ruhsal çöküşe sebep olduğunu anlatmaktadır. Bu dayatma ise Toni Morrison tarafından 1934-1938 yılları arasında herkesin tanıdığı mavi kurdeleli, altın sarısı saçları ve süt renginde teni ile tanınan “Shirley Temple” imgesi ile yapılmaktadır. Örneğin, kitapta sıklıkla 1.kişi ağzından konuşan yine siyahi bir karakter ve Pecola’nın arkadaşı olan Claudia, Shirley Temple’lardan nefret ettiğini belirtmektedir. Buradaki çoğul ekinin kullanımı, toplumun içindeki beyaz üstünlüğünü savunan ve insanlara dayatan kesimin fazlalığıdır. Toni Morrison, edebi olmayan bir görsel metin olan Shirley Temple’in ünlü fotoğrafına atıfta bulunarak dönemin toplumunun güzellik algısını anlatmaktadır. Bu algının, bireylerde aidiyetsizlik duygusuna ve yeni bir kimlik oluşturma arzusuna sebep olduğunu vurgulamaktadır. Nitekim, Pecola kitabın sonunda delirdiğinde aynadaki kendisi ile sokaktan geçenlerin onun hayali mavi gözlerinden daha mavi olup olmadıklarını tartışmakta ve dünyanın başka yerlerinde ondan daha mavi gözlere sahip olan insanların mevcudiyetinden korkmaktadır. Yazar, bu şekilde bireylerin toplumun beklentilerine ve gerçekliklerine uymak adına içlerinde yarattıkları yeni kimliklere dikkat çeker. Nitekim, bu kimlikler doğuştan ölüdür ve bireyi kaçınılmaz bir varoluşsal krize sürükler. Bu metinlerarasılık aynı zamanda toplumun çocuklar üzerindeki acımasızlığını da temsil etmektedir. Çünkü kullanılan imge bir çocuğa, bu çocuktan doğan normların dayatmalarının kurbanı ise yine başka bir çocuktur. Sosyal inşaacılıktan ortaya çıkan toplumun kendi gerçeklikleri çoğu zaman çocuklar üzerinden yürütülmekte çünkü onların saf, ayaklanmamış egolarını şekillendirmek daha kolay algılanmaktadır. Toni Morrison, bu metinlerarasılığı kullanarak, çocukların bu eserdeki rolüne de dikkat çeker. Bakış açılarının çoğu çocuklar

üzerinden kurulmuştur, yetişkinlerin sözüne çok az yer verilmiştir. Bunu yapmasının nedeni ise reddedilmeyi hakettiğini düşünen ve görünmezliğini kabul etmeyi öğrenen insanların çoğunluğunun çocuklardan ortaya çıkmasıdır. Bu sayede, Shirley Temple imgesi aracılığıyla toplum sisteminin çocukların omuzlarına yüklendiğini ve bunun onların trajik sonuna sebebiyet verdiğine ışık tutmaktadır. Benzer şekilde, Matmazel Julie'de de August Strindberg ataerkil toplum düzeninin hayatta kalmaya çalışan bir kadın karakter Julie'nin trajik sonuna dikkat çeker. Bu son, hayatı boyunca erkeklerden nefret edilmesi öğretilmesine rağmen yine bir erkekle yaşadığı ilişki yüzünden oluşmuştur. Yazar, bu sayede, Julie'nin kendi içinde yaşadığı uçları ve çatışmaları da okuyucuya göstermektedir. Kullanılan metinlerarasılık ise William Shakespeare'in de bir eseri olan Othello'dur ve bu örtük bir şekilde yapılmıştır. Eser boyunca kullanılan semboller, karakterlerin duyguları ve toplum düzeni, Othello adlı eserle benzerlik taşır. Örneğin, Matmazel Julie'nin bir Kont'un kızı olarak aristokrat bir aileden gelmesi, Othello'da Desdemona adlı kadın karakterin rolüne, Julie'nin ilişki yaşadığı ve evin bir uşağı olan Jean ise Othello'nun kendisine benzemektedir. Ek olarak, her iki eserde de trajik sona ulaşan kadınlar olmuştur. Othello'da Desdemona, kendi kocası Othello tarafından, aldatılması bahanesiyle öldürülürken, Matmazel Julie'de yine namusunu kaybetmesi yönünde yaşadığı baskıdan dolayı ruhsal olarak ölmüştür. Yine benzer şekilde, Matmazel Julie'de gece sembolü, insanların özgürleştiği ve hikayenin aslında geçtiği vakittir; mesela Julie ve Jean gece vakti münasebet yaşamıştır. Othello'da ise Desdemona'nın öldürülmesi veya Othello'nun onu öldürmeye karar vermesi akşam vakitlerinde gerçekleşmiştir. Bu bağlam, okuyucuya asırlar geçse de kadınların toplumdaki rollerinin değişmediğini vurgulamaktadır. Bu sayede August Strindberg, cinsiyet rollerinin bireylerin özgürlüklerinden öte olduklarına dikkat çeker ve bu ötelğin karakterlerin psikolojik çatışmalarına yön verdiğini vurgular. Othello'da Desdemona başta bağımsız bir kadinken eserin sonunda Othello'ya bağlı ve sürekli aslında hiç işlemediği günahlardan dolayı kendinden şüphe duyan birine dönüşmüştür. Matmazel Julie'de de Julie'nin çoğu zaman erkeklerden nefret ettiğini ama bazen zayıf anına denk geldiğini söylemesi, ona dayatılan cinsiyet rollerini benimseyememiş olmasından dolayı ortaya çıkan çatışmaya örnektir. Nitekim, kitapta Julie'nin bir erkek gibi yetiştirildiğinden de bahsedilmektedir. Bu yetiştirilme tarzı, Julie'nin varoluşsal benliğine karşı duyduğu sorgulamanın yerini kategorik benliğinin aldığına ve bunun onun ruhsal kararlılığının düşmesine neden olduğunu göstermektedir. Erkeklerden nefret edilmesi öğretilen Julie, yine bir erkeğe duyduğu histen dolayı kendi sonunu hazırlamıştır. Yani kırmızı çizgileri yoktur, yaptıklarından sürekli pişman olmaktadır çünkü temelde kendine ait bir kişiliği yoktur. Sadece toplumun ona dayattığı ilkeleri geçici olarak benimsemiştir. Kadın olması beklenmiş fakat aynı zamanda erkek gibi güçlü olması öğretilmiştir. Bu da Julie'de benlik karmaşasına yol açmıştır. Yazar, bu bireysel çatışmayı işlerken tarihteki ünlü tiyatro eseri Othello'yu referans alarak, kurgudaki karakterlerin aslında asırlardır yaygın bir gerçekliğin

halkası olduklarını vurgulamaktadır. Othello'nun yazıldığı 1600'lü yıllardan Matmazel Julie'nin yazıldığı 1800'lü yıllara kadar geçen sürede toplumsal normların değişmediği, değişen tek şeyin bu normların kurbanları olduğu yönündedir.

Her iki eserde de kullanılan metinlerarasılık, sadece bireyler özelinde değil, aynı zamanda toplumun genel sisteminin anlatılması yönünde de kullanılmıştır. Her iki eserde, toplumun gerçekliklerinin dayatmalardan ibaret olduğu ve bu dayatmaların sınıfsal tabakalaşmaya yol açtığı vurgulanmaktadır. Özele inilecek olursa, En Mavi Göz adlı eserin başında Toni Morrison, "Dick and Jane" hikayelerinden bahseder. Yeşil kapılı güzel bir evin bahçesinde iki beyaz çocuğun köpekleriyle oynamalarını konu alır ve ebeveynlerinin de çocuklarıyla eğlendiği anlatılır. Bu hikayenin anlatıldığı sayfalarda kelimeler ve cümleler gitgide birbirine yapışır ve bütün noktalama işaretleri görmezden gelir. Yazar, bu yapıyı eser boyunca sosyal değişimin çarpıklığının ve karakterlerin psikolojik çöküşünün bir yansıması olarak kullanmaktadır. Hikayede mutlu, zengin bir ailenin çizilmesi, toplum sisteminin aldatmacasını temsil eder. Çünkü Toni Morrison, eser boyunca siyahi karakterlerin toplum düzeninde ezildiklerini ve "Dick and Jane" hikayelerinin aksine aile dinamiklerinin eksikliğine dikkat çeker. Kullanılan bu metinlerarasılık, yazarın yaşadığı dönemin adaletsizliğine de ışık tutarak, eserin kurgusunun sadece bir kurgudan ibaret olmadığına, aynı zamanda acı bir toplumsal gerçekliğin de aynası olduğuna vurgu yapmaktadır. Eserde anlatılan toplum, insanları sadece görünüşlerine göre yargılayan ve kendi egolarını masum insanların özgüvensizlikleriyle tamamlayan bir sistemdir. Örneğin, eserin sonunda Claudia'nın "biz" şeklinde hitap ederek toplumun kendi güzelliğini, Pecola'nın çirkinliği düşünerek oluşturduğunu, Pecola'nın suçunun onları günahlarından arındırdığını, Pecola'nın sadeliğinin onları süslediğini söylemesi, toplumun bireyleri ezerek güçlendiğini anlatmaktadır. İnsanlar başkalarının kötülüklerinden kendi iyiliklerine şükretmekte, başkalarının acılarından kendi sağlıkları için övmektedirler. Toni Morrison burada toplumun inşasının, bireylerin yıkımlarından ortaya çıktığını ve toplumun yapı taşlarının samimiyetsizliklerini aktarmaktadır. Nitekim, kullanılan Dick and Jane masalları da toplumun yanıltıcı ve gerçekleri örten yönüne bir örnektir. Mükemmel aile portresi çizilerek başkaların acıları görmezden gelmekte ve siyahilerin acıları, beyazların huzurunun kaynağı haline gelmektedir. Matmazel Julie adlı eserde ise toplumun cinsiyet rolleri üzerine kurduğu sistem, Hristiyan topluluklarında sıkça işlenen İncil'deki hikayeler aracılığıyla anlatılmaktadır. İncil'de Havva'nın yasak meyveyi yemesiyle cennetten kovulması gibi, Julie de toplumsal kuralları ihlal eden bir ilişkiye girerek kendi düşüşünü hazırlar. Aynı zamanda, her iki metinde de şeytan ve günah kavramları işlenmektedir. Örneğin, Matmazel Julie kendisini nasıl şeytani bir gücün Jean'e ittiğine şaşırılmaktadır. Nitekim İncil'de de Havva'yı yasaklı meyveyi yemeye iten şeytandır. Dolayısıyla her iki durumda da kadınlar, toplumun ve sistemin beklentilerinin dışına

çıktıklarında cezalandırılmışlardır. August Strindberg, bu ilişkiyi kurarak toplumsal hiyerarşiyi ve "düşüş" kavramını eleştirmek istemektedir. Eserde Julie, "Düşmüş bir kadın olacağım!" şeklinde yakınmaktadır. Bu düşüş, Havva'nın cennetten dünyaya düşmesiyle paralellik göstermektedir. Burada anlatılmak istenen ise, kadınların toplum beklentilerinin sınırlarını aştıklarında kaybettikleri saygınlıkları ve trajik sonlarıdır. Toplum, kadınları sadece insan olduklarında değil, sisteme ayak uyduran insanlar olduklarında benimsemektedir. Yazar, bu sayede toplumdaki cinsiyet normlarının değişmezliğini ve cinsiyetler arası adaletsizliklere dikkat çekmektedir. Aynı zamanda, günah ve namus kavramının sadece kadınlara yüklenmiş olması yine toplumsal düzenin eşitsizliklerindendir. Eser boyunca ilişkiye Julie ve Jean beraber girmişlerdir, fakat eserin sonunda kaçmak zorunda olan ve aşağılanmış olan Julie'dir. Toplumun günah olarak tanımladığı eylemi gerçekleştiren her iki kişi olmuş olsalar da kefareti ödeyen yine kadınlardır. Çünkü toplumun kadınlara dayattığı olgu, onların bağımsız bireyler olmaktan çıkıp otoriter olmaları gerektiği yönündedir. Julie, otoriter olmamış ve kendi isteği doğrultusunda Jean ile birlikte olmuştur. Neticesinde, toplumun sınırlarına bir daha geri dönememiştir. Sonuç olarak, August Strindberg eserini İncil'den olaylarla paralel bir şekilde yazarak Hristiyan toplumunda din tarafından oluşturulmuş "kadın rolünü" de eleştirmektedir.

Farklı zamanlarda, farklı yazarlar ve farklı kurgularla yazılmış olsalar da En Mavi Göz ve Matmazel Julie adlı eserler, toplum sisteminin acımasızlığı ve bu acımasızlığın bireylerdeki trajik sonunu işlemeleri açısından benzerlik göstermektedirler. Eserlerde, toplumsal dayatmalardan çıkmak ve yeni bir birey olmak isteyen karakterlerin, sosyal değişimin çarpıklığı içinde battıkları gözlemlenmektedir. Yazarlar, eserlerinde dünyaya anlatmak istediklerini, gerçek hayattan farklı eserlerden yararlanarak yapmışlardır; çünkü eserlerinin sadece bir kurgudan ibaret olmasını değil, aslında toplumların ve hayatın bir gerçekliği olarak sorgulanmasını istemektedirler. Bu sayede okuyucuda sınıf bilinci oluşturarak, bu sınıfların toplumun oluşturduğu yanılsamadan ibaret olduğunu vurgulamayı amaçlamaktadırlar.